

НАЦІОНАЛЬНА ТА МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 399.9
Гхайт Сарі О. С.,
аспірант,

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: ghaith.sari@yandex.ua

СОЦІАЛЬНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПОРЯДКУ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

UDC 399.9
Ghait Sari O. S.,
Postgraduate student,

Donetsk National University
of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: ghaith.sari@yandex.ua

SOCIAL GLOBALIZATION AS A FACTOR OF A NEW ORDER OF DEVELOPING COUNTRIES SOCIAL DEVELOPMENT

Мета. Метою даного дослідження є уточнення понятійного апарату соціальної глобалізації та визначення факторів її впливу на розвиток країн, що розвиваються. Стаття присвячена дослідженню впливу соціальної глобалізації на економіку, політику та соціальні функції країн, що розвиваються, як тих, що є найбільш вразливими при відповіді на глобальні виклики сучасної системи світового порядку.

Методика. Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу.

Результати. Уточнено основні характеристики соціальної глобалізації як складової глобалізації цих процесів. Визначено проблеми розвитку країн, що розвиваються, в умовах глобалізації. Розглянуто вплив викликів соціальної глобалізації на суспільство та розвиток країн, що розвиваються. Представлений, так званий, парадокс соціальної глобалізації, що полягає у наявності взаємовиключень в деяких аспектах соціальної та економічної глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, соціальна глобалізація, соціальний розвиток, країн, що розвиваються, національні інтереси.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації з другої половини ХХ століття стали однією з основних характеристик розвитку світового співтовариства. Вони відображають новий етап становлення світового порядку, який характеризується інтернаціоналізацією виробництва, лібералізацією міжнародних відносин, «стиранням» бар'єрів між + матеріалу дослідження. Термін «глобалізація» (від лат. Globe – загальний, global – куля) придбав найбільш актуальне значення в 1990-і роки, хоча різні аспекти цього поняття обговорювалися вченими вже починаючи з 1960–1970-х років.

Багато вчених у своїх роботах висували тезу про те, що вперше термін «глобалізація» 1983 року запропонував американський економіст Т. Левіт.

Теоретик представляв глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, вироблених транснаціональними корпораціями (ТНК) [1; 2; 3]. Проте з роками сутність процесів глобалізації вийшла за кордони розуміння економічного аспекту зближення суб'єктів міжнародних відносин. Так, вже у ХХ столітті Р.Л. Гарріс спільно з С. Галібскі у розуміння сутності глобалізації склали поняття всесвітньої інтеграції людства, стиснення взаємодії між людьми в масштабах всієї планети [4].

Із розумінням масштабності та необмеженості глобалізаційних процесів виникла необхідність пошуку комплексного методу їх вимірювання для визначення впливу на діяльність суб'єктів світового простору. Загальновизнаним показником, що характеризує рівень глобалізації є індекс глобалізації (KOF Index of Globalization), який складається Швейцарським економічним інститутом за участю Швейцарського технологічного інституту. Індекс являє собою комбінований показник, який дає можливість оцінити масштаб інтеграції країни у світове співтовариство.

Автори проекту бачать у глобалізації «процес, який руйнує національні кордони, інтегрує національні економіки, культури, технології та управління, а також виробляє складні відносини і взаємозв'язки, опосередковані через різноманітні потоки, що включають людей, капітали, ідеї і т. д.» [5]. Такий підхід до визначення методів вимірювання глобалізації розглядає окреме поняття – соціальна глобалізація. ґрунтуючись на такому поданні про сутність глобалізації, вчені виділяють 24 показника, що вимірюють економічну, соціальну і політичну глобалізацію. При тому економічна глобалізація включає в себе обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, обмеження і податки на міжнародну торгівлю тощо.

Соціальна глобалізація виражається через рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, що проживає на території країни, міжнародний туризм, обсяг телефонного трафіку, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо. Політична глобалізація вимірюється такими показниками: членство держави в міжнародних організаціях, участь у міжнародних місіях, кількість іноземних посольств в країні тощо [6].

Активізація глобалізаційних процесів початку нового тисячоліття поставили суспільство перед очевидною необхідністю дослідження і з'ясування суті і змісту соціальної функції держави, основне завдання якої полягає у забезпеченні необхідного рівня соціального відтворення, перерозподілу «глобального» продукту та недопущення суспільних катаклізмів. Очевидно, що соціальні функції держави мають визначатися як головні напрями її діяльності, обумовлені основними суспільними цілями і завданнями на конкретному історичному етапі її розвитку, механізмом реалізації яких є соціальна політика.

Варто зазначити, що зміст соціальної глобалізації не залишається незмінним на всіх етапах розвитку суспільства і держав. Він залежить від багатьох факторів, насамперед, від типу політичного устрою, політичної ідеології, розвитку економіки та існування визначеної національної ідеї. В. Іноземцев зазначає, що «американська соціальна система більше відповідає індустріальному, а не постіндустріальному способу економічної організації. Проте європейська соціальна система в більшій мірі здатна реагувати на систему людських цінностей і переваг, що змінюються під впливом постіндустріальних тенденцій» [7, с. 160]. Так, наповнення соціальної функції в Сполучених Штатах та Європейському Союзі має зовсім різний характер. Асиметричністю характеризується и розвиток соціальної глобалізації в країнах, що розвиваються.

Результатом Міжнародної конференції з питань фінансування розвитку (18–22 березня 2002 р. у м. Мехіко), на якій обговорювались питання глобалізації, стало прийняття «Монтеррейського консенсусу» (Monterrey Consensus), у якому було

зазначено, що «кожна держава несе головну відповідальність за власний економічний і соціальний розвиток, а роль національної політики і стратегій переоцінити неможливо. Водночас, національна економіка є тісно пов'язаною з глобальною економічною системою, зокрема ефективне використання торговельних інвестиційних можливостей, може допомогти країнам вести боротьбу з бідністю. Глобалізація створює як можливості, так і проблеми. Держави, що розвиваються і держави з перехідною економікою стикаються з особливими труднощами у вирішенні цих проблем і використання таких можливостей. Глобалізація має бути всеохоплюючою і справедливою, та існує нагальна необхідність у розробці та здійсненні політики і заходів на національному і міжнародному рівні (за умови всебічного та ефективного сприяння цих держав) з метою забезпечення їм сприяння у прийнятті ефективних заходів стосовно вирішення проблем і використання цих можливостей» [8].

Професор Оксфордського університету Ендрю Гарел наголошував, що цікавість до цієї теми зросла наприкінці 1960 – початку 1980 рр., коли розширення горизонтів міжнародної торгівлі та інвестицій, провали у низці воєнних компаній, учасниками яких були держави – гегемони, зокрема США у В'єтнамі та СРСР у Афганістані). Вплив недержавних багатонаціональних агентів, спричинили початок системного зсуву, наслідком якого стали підточування традиційних ролей та функцій національних держав [9, с. 127–128].

Професор соціології в школі вищих досліджень у галузі соціальних наук член Конституційного суду Франції Шнаппер Домінік (м. Париж) зазначав, що з урахуванням наслідків процесів соціальної глобалізації, сутність і зміст функцій держави у сучасних демократіях фактично виходить за рамки «держави загального добробуту зразка пост-1945 року», що прагнула захистити своїх громадян від ризику, пов'язаного зі старістю, сімейними обов'язками, нещасними випадками, захворюваннями та становищем на ринку праці. Сфера державного втручання сьогодні розширилася та доповнилася освітою, культурою, спортом й етнічними питаннями [10].

В умовах нестабільності розвитку країн, що розвиваються об'єктивні процеси світового згортання соціальних функцій нашарувалися на кардинальні соціально-політичні трансформації, злам ціннісної системи суспільства, що викликало крах старої системи стандартів за відсутності позитивних результатів від посталої нової системи соціальних стандартів. Останнє відбулося внаслідок об'єктивних факторів (закономірності погіршення рівня життя в періоди значних соціальних трансформацій), так і внаслідок необґрунтовано високих очікувань суспільства від прискореної демократизації. На це ще 1990 р. пророче звертав увагу Ральф Дарендорф, який попереджував, що «в процесі перебудови надії громадян на демократію – за суттю, на свободу, – піддадуться суворим випробуванням. І можливо, що люди навіть захочуть повернутися в атмосферу визначеності, яка існувала за старих ладів, що зазнали краху, до якого вони напевне будуть відчувати ностальгію» [11]. Цю тенденцію наприкінці 2011 року яскраво висвітлило соціологічне дослідження, проведене Соціологічною групою Рейтинг, що виявило ностальгічні відчуття до Радянського Союзу у 46% населення новоутворених держав – колишніх членів [12].

Ця загроза вимагає від країн, що розвиваються перенесення центру уваги на реалізацію стабілізаційно-адаптивної функції, насамперед, це пов'язано з необхідністю подолання наслідків світової економічної кризи 2008 року, розвиток якої в більшості цих країн відбувався за «стандартним» сценарієм: завищена урядом оцінка валютного курсу, зростання рівня інфляції, що з урахуванням фактору «надліберальної» грошово-кредитної політики стимулювали кредитний бум, призвели до надлишкового накопичення боргів практично у всіх сферах економіки.

Таким чином, перед органами державної влади та науковцями поставили нові завдання, насамперед в частині визначення, формування та реалізації такої соціально-

економічної моделі, яка, по-перше, узагальнюватиме той позитивний досвід та з урахуванням допущених помилок і прорахунків, відповідатиме системному протиставленню двох класичних моделей «капіталізм – соціалізм», побудованому з урахуванням глобалізації.

Очевидно, що існує реальна необхідність модернізації сучасної моделі соціального розвитку держав, що розвиваються, яка повинна ґрунтуватись на основі аналізу реально дійсних тенденцій, що відбуваються в ході складного процесу соціальної глобалізації. Глобалізація, без сумніву, змінює стратегію забезпечення національного інтересу і захисту культурно-історичної ідентичності, що призводить до послаблення соціальних функцій держави. Зрозуміло, що в умовах глобалізації скорочення соціальних функцій держави до певного критичного мінімуму в ситуації зростання нестабільності, суспільне незадоволення може викликати нову хвилю протекціонізму.

В ситуації, коли соціальні функції держави суттєво скорочуються, виникає необхідність у запровадженні системи міжнародного регулювання. Але це суперечить основоположним ідеям вільної конкуренції, з одного боку, та націоналізму чи фундаменталізму – з іншого. Виникає так званий парадокс соціальної глобалізації: національні держави як суб'єкт наділений функцією регулювання, є антиподом вільного ринку, а ідеї вільного ринку, зі свого боку, – не відповідають змісту соціальної глобалізації, головне призначення якої полягає у забезпеченні високого рівня соціального відтворення – збільшенні рівня добробуту всього суспільства, а не тільки населення, яке працює, яке ринок розглядає виключно з позиції інструменталізму – в якості трудових ресурсів.

Висновки. Отже, виняткова складність і суперечливість дослідження соціальної глобалізації в умовах, в яких розвиваються країни, є вельми скрутним. Соціальна глобалізація є комплексним і багатоаспектним явищем, яке додає новий вимір світовій спільноті, обумовлює його нові якісні та кількісні характеристики. Процеси соціальної глобалізації неможливо розглядати виключно крізь призму позитивних чи негативних факторів впливу на країни, що розвиваються, тому дані процеси все ще є недостатньо дослідженими. Соціальна глобалізація, безсумнівно, являє собою новий еволюційно-історичний етап розвитку всіх сторін життєдіяльності суспільства, що має довгу передісторію, але тільки починає набувати наочно-видимого обрису.

Список літератури /References

1. Данилець А. Глобалізація світової [Електронний ресурс] / А. Данилець. – Режим доступу : <http://www.proza.ru/2012/12/11/686>;
Danylets, A. *Hlobalizatsiya svitovoyi ekonomiky* [Globalization of the world economy]. Available at: <http://www.proza.ru/2012/12/11/686>;
2. Маргелов М. В. Глобалізація - мінливості терміна. / М. В. Маргелов. // США і Канада: економіка, політика, культура. - № 9.- 2003. - С. 47-59;
Marhelov, M.V. (2003). *Hlobalizatsiya - minlyvosti termina* [Globalization - term variability]. *SShA i Kanada: ekonomika, polityka, kultura* [The USA and Canada: economy, politics and culture], no 9, pp. 47-59.
3. Паньков В.С. Глобалізація економіки: деякі дискусійні питання [Електронний ресурс] / В. С. Паньков. - Режим доступу : http://zlev.ru/142/142_36.htm;
Pankov, V.S. *Hlobalizatsiya ekonomiky: deyaki diskusiyni pytannia* [Globalization of economy: some disputive questions]. Available at: http://zlev.ru/142/142_36.htm;

4. Richard L. Harris. (1995). The Global Context of Contemporary Latin American Affairs. / in S. Halebsky and R. L. Harris (eds.), Capital, Power, and Inequality in Latin America. - Boulder: - Westview Press. - P. 279.

5. Richard L. Harris. (1995). The Global Context of Contemporary Latin American Affairs. / in S. Halebsky and R. L. Harris (eds.), Capital, Power, and Inequality in Latin America. Boulder: Westview Press, p.. 279.

6. Індекс глобалізації КОФ. Дослідження Центру гуманітарних технологій [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>;

Indeks globalizatsiyi KOF. Doslidzhennia Tsentru humanitarnykh tekhnolohiy [KOF Globalization Index. Research Center for Humanities]. Available at: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>;

7. Official website: KOF Index of Globalization. - Available at: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

Official website: KOF Index of Globalization. Available at: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

8. Іноземцев В. Модели постиндустриального развития / В. Іноземцев. – М. : Высшая школа, 2008. – 350 с.;

Inozemtsev, V. (2008). *Modeli postindustrial'nogo razvitiya* [Models of post-industrial development]. Moscow, Vysshaya Shkola Publ., 350 p.

9. Монтеррейський консенсус Міжнародної конференції по фінансуванню розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/monterrey.shtml;

Monterrejskiy konsensus Mezhdunarodnoy konferentsii po finansirovaniyu razvitiya [The Monterrey Consensus of International Conference on Financing for Development]. Available at: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/monterrey.shtml;

10. Короткий Оксфордський політичний словник : [пер. з англ.] / за ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. – 789 с.;

Maklin, I., Makmilan, A. (2005). *Korotkyi Oksfordskyi politychnyi slovnyk* [Short Oxford political dictionary]. Kyiv, Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy» Publ., 789 p.

11. Домінік Ш. Крихкі основи держави загального добробуту / Шнаппер Домінік // День. – 2004– № 145. – (17 серп.);

Dominik, Sh. (2004). *Krykhki osnovy derzhavy zahalnoho dobrobutu* [Fragile foundations of the state welfare]. Den [The Day], no 145, (17 August.).

12. Дарендорф Р. Спокуса авторитаризмом / Ральф Дарендорф // Соціальна глобалістика: навч. посіб. / за наук. ред. Е. А. Афоніна, В. Д. Бондаренка, А. Ю. Мартинова. — К. : Освіта України, 2011;

Darendorf, R. (2011). *Spokusa avtorytaryzmom* [Authoritarian by authoritarianism]. *Sotsialna hlobalistyka: navch. posib.* [Social globalistics: textbook]. Kyiv, Osvita Ukrainy Publ.

13. Майже половина українців шкодують про розпад СРСР : результати соціологічного опитування 18 січня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт інтернет-видання “Кореспондент” – Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/ukraine/1175450-opituvannya-majzhe-polovina-ukrayinciv-shkoduyut-pro-rozpad-srsr>.

Official site of Internet Publ. “Correspondent”. *Mayzhe polovyna ukrainsiv shkoduyut pro rozpad SRSR: rezultaty sotsiologichnoho opytuvannia 18 sichnia 2011 r.* [Nearly half of the Ukrainians regret the disintegration of the Soviet Union: results of a poll of 18 January, 2011]. Available at: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/1175450-opituvannya-majzhe-polovina-ukrayinciv-shkoduyut-pro-rozpad-srsr>.

Дата надходження статті до редакції: 19. 11. 2016 р.

Objective. *The objective of this study is to clarify the conceptual apparatus of social globalization and the factors determining its impact on developing countries. The article investigates the social impact of globalization on the economy, politics and social functions of developing countries, those that are most vulnerable to global challenges of the modern system of world order.*

Methods. *The solution of these problems are carried out by applying such scientific and special research methods as analysis and synthesis, generalization and systematization, the dialectical approach.*

Results. *The basic characteristics of social globalization, the globalization as a component of these processes are clarified. The problems of developing countries, in the context of globalization are defined. The influence of the social challenges of globalization on society and the development of developing countries is studied. The so-called paradox of social globalization which consists in the presence of mutual exclusion in some aspects of social and economic globalization is presented.*

Key words: *globalization, social globalization, social development, the developing countries, national interests.*

Цель. *Целью данного исследования является уточнение понятийного аппарата социальной глобализации и определения факторов ее влияния на развитие развивающихся стран. Статья посвящена исследованию влияния социальной глобализации на экономику, политику и социальные функции развивающихся стран, которые являются наиболее уязвимыми при ответе на глобальные вызовы современной системы мирового порядка.*

Методика. *Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода.*

Результаты. *Уточнены основные характеристики социальной глобализации, как составляющей глобализации этих процессов. Определены проблемы развития развивающихся стран, в условиях глобализации. Рассмотрено влияние вызовов социальной глобализации на общество и развитие развивающихся стран. Представлен так называемый парадокс социальной глобализации, заключается в наличии взаимно исключений в некоторых аспектах социальной и экономической глобализации.*

Ключевые слова: *глобализация, социальная глобализация, социальное развитие, развивающиеся страны, национальные интересы.*